

*Матвієнко О.В., докт. педаг. наук, професор
Коваль Т.І., докт. педаг. наук, професор
(Київський національний лінгвістичний університет)*

СУЧАСНІ НАПРЯМИ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У 80–90-х роках минулого століття багато країн світу почали розробляти державну політику, кінцевою метою якої має стати побудова інформаційного суспільства. У 1995 р. „Великою Сімкою” у Брюсселі була проведена нарада, присвячена проблемам інформаційного суспільства, на якій була висунута ідея створення „глобальної інформаційної інфраструктури”.

Інформаційне суспільство – це суспільство глобальної комунікації і вступ до нього передбачає набуття ним цілком певних ознак: створення глобального інформаційного простору, здатного забезпечити нову якість життя; збільшення ролі інформації і знань; створення глобального інформаційного середовища, що забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їхній доступ до національних і світових інформаційних ресурсів; збільшення питомої ваги інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті країни; подолання інформаційної нерівності, задоволення людських потреб в інформаційних продуктах та послугах.

Можна сказати, що інформаційне суспільство ХХІ ст. – це суспільство глобальної компетентності, основою якого є інформація та ІКТ.

На 8-й Ялтинській щорічній зустрічі «Україна та світ: спільні виклики, спільне майбутнє» засновник російської компанії Digital Sky Technologies Юрій Мільнер заявив, що підсумком розвитку ключових глобальних трендів в інформаційній сфері стане поява "глобального розуму", що складається з усіх людей, з'єднаних комп'ютерами. Він також відмітив: у світі спостерігається

безпрецедентне зростання кількості користувачів Інтернету, на сьогоднішній день до мережі підключено 2 млрд. людей; якщо скласти всю інформацію, яку згенерувало людство за останні 30 тисяч років – до 2003 року, то саме таку кількість інформації було створено за два дні в минулому році, через десять років таку кількість інформації буде створено за 1 годину; зростає і швидкість обміну інформацією між людьми – всесвітня соціальна мережа Facebook за два роки збільшила обмін інформацією у 28 разів; газети читають 1% населення США, інформацію з мережі Інтернет отримують 20–25%; значення соціальних мереж буде зростати, і вже незабаром вони будуть безпосередньо впливати не тільки на інформованість, а й на особисту сферу життя людей [4].

Бурхливий розвиток ІКТ став поштовхом до глобальної інформатизації сучасного суспільства. На думку В.Ю.Бикова, інформатизація суспільства передбачає випереджувальну інформатизацію галузі науки і освіти, де, зокрема, формується когнітивний, кадровий і науково-технічний фундамент самої інформатизації як процесу і соціально-економічного явища, закладається майбутнє досягнень і розвитку суспільства загалом [2].

Інформатизація освіти пов'язана не лише із забезпеченням навчальних закладів засобами комп'ютерної техніки та її підключенням до мережі Інтернет. Її слід розглядати як інтегративний процес зміни змісту, підходів, методів, засобів і організаційних форм навчання, впровадження моделей відкритої освіти з необмеженим доступом усіх учасників навчально-виховного процесу до навчальних матеріалів.

На сьогодні ІКТ складають ядро інноваційних концепцій викладання в освіті, а їхнє впровадження кардинально змінює зміст різних видів діяльності у навчальних закладах.

На етапі здійснення модернізації освітньої діяльності в контексті європейських вимог великого значення набуває підготовка кваліфікованих кадрів у різних галузях суспільного життя, які володіють навичками та вміннями іншомовного спілкування. Тому актуальним на сьогодні є впровадження ІКТ у навчальний процес вивчення іноземної мови, визначення

їхнього місця в навчальному процесі для досягнення оптимальної ефективності в оволодінні іншомовним спілкуванням.

На сьогодні провідними напрямками мовної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах (ВНЗ) з використанням ІКТ є:

- 1) впровадження у навчальний процес сучасних технологій навчання;
- 2) реалізація моделі змішаного навчання, що базується на широкому впровадженні у навчальний процес ІКТ;
- 3) впровадження у навчальний процес технологій інтерактивного навчання з використанням сервісів мережі Інтернет, зокрема інтелект-карти, блога, вікі, електронної пошти, чату тощо;
- 4) розробка та використання у навчальному процесі електронних засобів навчання;
- 5) впровадження у процес самостійної позааудиторної роботи студентів технологій дистанційного навчання (ДН).

Суттєвість **сучасної технології навчання** полягає у визначенні найраціональніших способів досягнення навчальної мети. При цьому навчальний процес слід розглядати комплексно як систему, і не можна обмежуватись аналізом лише окремих її складових. Комплексне використання сучасних методів навчання, технічних засобів навчання і носіїв навчальної інформації є однією із головних особливостей сучасної технології навчання [9, с. 57].

Технологія навчання включає сукупність форм, методів, прийомів, методик, засобів, що дозволяють гарантовано досягти запланованого результату. Отже в цьому контексті форми й методи, методики й засоби, прийоми навчання є тими структурними елементами, з яких конструється технологія навчання відповідно до цілей та запланованих (бажаних) результатів навчального процесу [6, с. 40]. Тобто створена, експериментально перевірена в процесі навчання технологія в ідеалі має стати масовим продуктом і не залежати від змісту навчання та професійної майстерності викладачів, що її використовують у навчальному процесі.

На нашу думку, технологія навчання – це системна організація навчання, елементами якої є цілі навчання, що є системотвірним її фактором; методи, підходи, форми і засоби навчання; етапність засвоєння навчального матеріалу, що дозволяють гарантовано досягти мети навчання. До кожної технології викладач добирає зміст навчання, враховуючи індивідуальні особливості студентів, характерні особливості навчальної дисципліни. При відборі технологій навчання мовних дисциплін необхідно враховувати провідні методичні принципи навчання, а саме: професійної спрямованості іншомовного навчання, інтегративності або взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, індивідуалізації навчання, розвитку іншомовної інформаційної компетентності, автономії, інтерактивності, комунікативності навчання та ін.

Одним із сучасних напрямів у викладанні мовних дисциплін у ВНЗ, що базується на широкому впровадженні у навчальний процес ІКТ, є **змішане навчання** (англ. *blended learning*). Серед найтипівіших визначень змішаного навчання в науковій літературі можна вирізнити поєднання мережних і традиційних режимів роботи, електронного інформаційно-навчального середовища з традиційним, комбінація різноманітних підходів до викладання, поєднання різноманітних інформаційних технологій, дистанційного та традиційного навчання, е-навчання та традиційного навчання.

Наприклад, Н.В.Рашевська називає *blended learning* змішаним навчанням і вважає, що це поєднання традиційних технологій навчання з інноваційними технологіями електронного, дистанційного та мобільного навчання [5], Є.М.Смирнова-Трибульська – гібридним, що інтегрує очне та дистанційне навчання [7]; Б. І.Шуневич – комбінованим, що поєднує мережне електронне і традиційне навчання [10]. А.М.Стрюк називає його також комбінованим навчанням і розглядає як інтеграцію аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі використання і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання [8]. Незважаючи на розмаїття визначень поняття

„змішаного навчання”, більшість із них просто варіації одного і того самого поняття.

Впровадження змішаного навчання у ВНЗ має великі перспективи у процесі навчання мовної підготовки майбутніх фахівців, оскільки передбачає комплексне використання традиційних і комп'ютерно орієнтованих методів, засобів та форм навчання і лише тих, що є мотивованими і доцільними за певних умов навчально-виховного процесу. З цього слідує, що найголовнішою перевагою комплексного використання традиційних і комп'ютерно орієнтованих методів, засобів та форм навчання є те, що воно позбавлене недоліків як традиційного навчання, в якому ІКТ використовуються лише як надбудова, так і електронного навчання, якому іноді бракує прямого, безпосереднього контакту та спілкування з викладачем та іншими студентами. Аудиторна та самостійна робота студентів у процесі організації такого навчання абсолютно врівноважені та взаємопов'язані, а впровадження електронних засобів навчання та використання мережі Інтернет є надзвичайно необхідним елементом.

У світлі методики викладання мовних дисциплін відповідно до класичної дефініції **інтерактивне навчання** – це навчання, яке будується на взаємодії студентів у навчальному середовищі, що слугує джерелом засвоєння досвіду [1, с. 94]. Інтерактивне навчання передбачає перш за все діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія між суб'єктами навчального процесу. Його можна організувати з використанням інтерактивних технологій навчання. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх суб'єктів навчання (викладачів і студентів). Це взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де студент і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання.

Інтерактивні технології навчання можна впроваджувати як у процес традиційного, так й інноваційного навчання студентів із застосуванням комп'ютерно орієнтованих засобів навчального призначення. Організація

процесу міжособистісного спілкування в процесі традиційного (безкомп'ютерного) навчання є відносно простим завданням (опитування студентів, обговорення, проведення семінарів, лекцій, круглих столів тощо). Реалізація комп'ютерно орієнтованого навчання потребує вирішення проблеми збільшення рівня інтерактивності навчання, що впливає на якість сприйняття студентами навчального матеріалу. Про інтерактивність комп'ютерно орієнтованого навчання можна говорити лише тоді, коли реалізуються під час навчально-пізнавальної діяльності студентів такі характеристики: нелінійний доступ до навчальної інформації з використанням гіпертекстової технології; міжособистісне спілкування; оперативність суб'єкт-суб'єктних (викладач↔студенти, студент↔студент) і суб'єкт-об'єктних (студент↔ електронний засіб навчання) зворотних зв'язків; забезпечення для студентів права вибору; адаптація системи навчання до індивідуальних особливостей студентів; забезпечення різних рівнів автономії студентів (часткової, обмеженої тощо) реалізацією в інформаційно-навчальному середовищі відповідних стратегій керування їхньою навчально-пізнавальною діяльністю.

На сьогодні "інтерактивне навчання" використовується і в контексті застосування сервісів мережі Інтернет та технологій Веб 2.0, роботи в режимі on-line тощо. Серед різноманіття способів класифікації технологій Веб 2.0 найпростішою є користувачька класифікація за способом використання: мережні щоденники, робочі записки, щоденники спільноти Живого Журналу з використанням блогів; сервіси колективного зберігання закладок, наприклад, посилання на веб-сторінки; соціальні пошукові системи (google та ін.); колективне редагування гіпертекстів (ВікіВікі, HTML-теги); соціальні фотосервіси, призначені для зберігання й подальшого особистого чи спільного використання медіафайлів – фотографій, схем, малюнків (наприклад, сервіс флікр – <http://flickr.com>); мережні карти знань (mind map) – спосіб зображення процесу спільного системного мислення за допомогою схем (наприклад, сервіс Bubbl.us); спільне збереження медіаматеріалів – презентацій, відеозаписів,

навчальних фільмів, віртуальних ігор (наприклад, соціальний сервіс Youtube); географічні сервіси – мобільні пристрої, наприклад, кишенькові комп'ютери та перекладачі, GPS-навігатори, мобільні телефони, відеокамери, цифрові фотоапарати тощо; спільне редагування документів, електронних таблиць, наприклад офісні додатки Google.

Сучасні комп'ютерні телекомунікації дозволяють учасникам комунікації вступати в “живий” (інтерактивний) діалог (письмовий чи усний), уможливають активний обмін повідомленнями між користувачем і комп'ютерною системою в режимі реального часу.

На сьогодні особливо популярними стали **електронні засоби навчання** мовних дисциплін (мультимедійні, гіпертекстові, комп'ютерно орієнтовані), які представлені у вигляді електронних видань (електронні посібники, підручники, книги, енциклопедії, словники тощо) та електронних ресурсів, розміщених в мережі Інтернет.

Використання електронних засобів у процесі мовної підготовки сприяє підвищенню інтересу й загальної мотивації завдяки новим формам роботи і причетності до пріоритетного напрямку науково-технічного прогресу; активізації навчання завдяки привабливим і швидкозмінним формам подання інформації, індивідуалізації навчання; оперативного доступу до інформації. Застосування електронних засобів навчання при вивченні мовних дисциплін значно підвищує інтенсивність навчально-виховного процесу, дозволяє охопити значний обсяг навчального матеріалу, який завдяки позитивній мотивації засвоюється міцніше.

Електронні засоби навчання можуть здійснювати програмне управління навчальною діяльністю студентів, допомагати у засвоєнні навчального матеріалу, розвивати мислення та творчу діяльність. Їх можна поділити на:

– довідково-інформаційні: мультимедійні навчальні презентації, гіпертекстові навчально-методичні матеріали, бази даних, електронні енциклопедії, довідники та інструкції, матеріали веб-сайтів, інформаційних порталів тощо;

- демонстраційно-моделювальні: імітаційні мультимедійні моделі, комп'ютерні моделюючі ігри, ділові та рольові комп'ютерні ігри та ін.;
- електронні засоби, призначені для визначення рівня навчальних досягнень: автоматизовані тести, системи комп'ютерних вправ для контролю та самоконтролю навчальних досягнень;
- електронні засоби, призначені для отримання знань, умінь і навичок: електронні підручники і посібники, мультимедійні навчальні посібники, електронні навчальні курси, комп'ютерні навчальні програми та тренажери;
- допоміжні електронні засоби: системні програмні продукти мережного та локального призначення (Windows, Linux, MS Office, OpenOffice, Skype, MS Internet Explorer, Opera, інформаційно-пошукові системи Google, AltaVista, Yahoo, Мета, Брама та ін.); системи розпізнавання текстової або графічної інформації (ABBYY FineReader та ін.), автоматизовані словники (Lingvo, Мультилекс, Polyglossum, Контекст та ін.), системи машинного перекладу (PROMT, Pragma, Google Переводчик та ін.), інструментальні засоби для авторської розробки електронних засобів навчання (Authorware, Quest, ToolBook та ін.) тощо.

На нашу думку, найбільший успіх у мовній підготовці може забезпечити комплексне використання різних засобів навчання, розміщених як на паперових, так і електронних носіях інформації. Інтенсивність та ефективність процесу навчання досягаються лише в результаті раціонального використання всіх наявних засобів, враховуючи дидактичні переваги та недоліки кожного з них, тобто організовуючи процес навчання за принципами органічного поєднання різних засобів навчання та доцільного їх впровадження.

Серед ІКТ, які на сьогодні впроваджуються у процес мовної підготовки, важливо відмітити **технології дистанційного навчання (ДН)**, що допомагають організувати таку форму навчання, яка дає свободу вибору місця, часу та темпу навчання.

На нашу думку, технології дистанційного навчання майбутніх фахівців у процесі мовної підготовки – це системна організація їхньої професійно

спрямованої підготовки в будь-який час та в будь-якому місці, яка передбачає відповідно до цілей навчання найраціональніше застосування відібраних за принципами доцільності впровадження та взаємного доповнення методів, прийомів і засобів навчання, а також організаційних форм та адміністрування навчальних процедур при можливості реалізації опосередкованого (на відстані) суб'єкт-суб'єктного взаємозв'язку.

До основних функцій технологій ДН можна віднести такі: організація самостійної позааудиторної роботи студентів; забезпечення майбутніх фахівців навчально-методичними матеріалами; формування та ведення каталогу інформаційних ресурсів з дисциплін; проведення автоматизованого тестування навчальних досягнень студентів (вхідного, поточного, модульного); забезпечення інтерактивного суб'єкт-суб'єктного взаємозв'язку; забезпечення всіх студентів доступом до інформаційних ресурсів мережі Інтернет; надання максимально повної інформації про порядок та режими навчання; забезпечення формування необхідних документів та ін.

Серед технологій ДН іноземних мов, що впроваджуються у вищій школі, виділяють мережні технології, case-технології та ТВ-технології навчання.

Мережні технології навчання забезпечують суб'єктів навчання навчально-методичними матеріалами та інтерактивним взаємозв'язком з використанням мережних засобів комунікації. Серед таких технологій, які широко використовуються в процесі навчання мовних дисциплін, можна виділити Інтернет-технології, веб-технології, поштові технології, мобільні технології, які базуються на технічних засобах локальних і глобальних мереж, зокрема мережі Інтернет.

Case-технології (кейс-технології) навчання – це технології, що реалізуються за допомогою спеціального структурованого набору електронних навчально-методичних матеріалів („кейса”, „мовного портфеля”, „навчально-методичного комплекту”), що надсилаються суб'єктам навчання для самостійного опрацювання. Інтеграція мережних та кейс-технології за принципом взаємного доповнення, тобто розміщення в мережі Інтернет

„електронного кейсу”, може забезпечити організацію управління самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів у позааудиторних умовах як з боку викладача, так і електронного засобу навчання.

ТВ-технології навчання – це технології, що передбачають використання в навчальному процесі телевізійних лекцій з організацією консультацій викладачів по телефону або в мережі Інтернет. За допомогою ТВ-технології навчально-методичний матеріал транспортується через супутникові системи чи системи телебачення. ТВ-технологія надає можливість колективного чи індивідуального перегляду і прослуховування відеолекцій, ознайомлення з відеоматеріалами з певної тематики.

Як відомо, організація технологій дистанційного навчання на сьогодні базується на навчальних середовищах (платформах), іноді їх називають також системами ДН.

Серед ряду безкоштовних систем дистанційного навчання можна виділити ті, які найкраще відповідають потребам навчальних закладів: Acollab, ATutor, Claroline, Colloquia, COSE, DodeboLMS, Dokeos, ELEDGE, Ganesha, ILIAS, LAMS, LON-CAPA, LRN, Moodle, OLAT, OpenACS, OpenCartable, OpenLMS, SAKAI, The Manhattan Virtual Classroom тощо.

Більшість систем такого класу містять у певній мірі необхідні засоби організації комп’ютерно-орієнтованого навчального процесу. Вони порівняно прості в користуванні і значно полегшують викладачам роботу зі створення дистанційних курсів, електронних підручників тощо навіть, якщо вони не мають глибоких знань програмування. Серед найпопулярніших із них можна вирізнити Moodle. Ця система є з відкритим кодом (Open Source), тобто вона розповсюджується безкоштовно та дозволяє редагувати й змінювати програмний код відповідно до потреб.

Необхідність застосування ІКТ у мовній освіті сьогодні вже не викликає жодних сумнівів. Однак у практиці навчання мовних дисциплін дистанційні технології використовуються недостатньо, часто їх застосування в навчальному процесі носить безсистемний і фрагментарний характер. Це пояснюється

відносною новизною і необхідністю вирішення серйозних економічних та нормативно-організаційних проблем. Коротко їх можна звести до таких: відсутність системного підходу до застосування ІКТ у процесі навчання; „неінтегрованість” існуючих інформаційних ресурсів у навчальні програми мовних дисциплін; необхідність трудомісткої роботи викладача по підбору та підготовці навчального матеріалу; відсутність у викладачів достатніх знань та / або інформації про можливості використання ІКТ; фінансові труднощі, через які значно уповільнюються темпи впровадження ІКТ у навчальний процес [3, с. 21]. Означені проблеми призводять до невідповідності рівня підготовки фахівців у сучасних ВНЗ вимогам, які висуваються суспільством до молодих спеціалістів. Таким чином, сьогодні гостро стоїть проблема усунення цих невідповідностей. У цьому контексті вважаємо за необхідне зазначити, що при постановці цілей та завдань у процесі підготовки фахівців необхідно брати до уваги не лише широкі можливості сучасних технічних засобів, а і готовність як викладачів, так і ВНЗ до впровадження ІКТ у навчальний процес.

Література

1. Азимов Э. Г. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков / Э.Г.Азимов, А.Н.Щукин.– Сп-б. Златоуст,–1999.–172 с.
2. Биков В.Ю. Информатизация загальноосвітньої і професійно-технічної школи України: концептуальні засади і пріоритетні напрямки // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Польсько-Український журнал. Ченстохова-Київ. – 2003. – Вип. IV. – С. 502.
3. Інформаційно-комунікаційні технології у навчанні іноземних мов для професійного спілкування: Колективна монографія / Коваль Т.І., Асоянц П.Г., Каменєва Т.М., Майер Н.В., Синєкоп О.С., Стрілець В.В., Чуфарлічева А.Ю. Заг. ред.: Коваль Т.І. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2012. – 280 с.
4. Мільнер Ю. Інформаційне суспільство рухається до «глобального розуму» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pinchukfund.org/ua/projects/21/news /4273/?PAGEN_5=5

5. Рашевська Н. В. Програмні засоби мобільного навчання [Електронний ресурс] / Рашевська Наталя Василівна // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2011. – № 1 (21). – Режим доступу : http://www.nbuiv.gov.ua/e-journals/ITZN/2011_1/Rashevaska.pdf
6. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник / НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. К.: ВД “ЕКМО”, 2011. 320 с.
7. Смирнова-Трибульська Є. М. Теоретико-методичні основи формування інформатичних компетентностей вчителів природничих дисциплін у галузі дистанційного навчання : дис.... докт. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика навчання (інформатика) / Смирнова-Трибульська Євгенія Миколаївна; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2007. – 677 с.
8. Стрюк А.М. Система “АГАПА” як засіб навчання системного програмування бакалаврів програмної інженерії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті / Стрюк Андрій Миколайович; Інститут інформаційних технологій і засобів навчання. – К., 2012. – 21 с.
9. Форми, методи і організація навчального процесу в кредитно-модульній системі: навч.-метод. посібник / [С.М.Гончаров, А.А.Білецький, О.М.Губницька, Т.А.Костюкова]; за ред. С.М.Гончарова. – Рівне: НУВГП, 2007. – 184 с.
10. Шуневич Б. І. Методика комбінованого викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі / Б. І. Шуневич // Наукові записки. Серія “Філологічна”. – Острог : Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2009. – Вип. 11. – С. 542–548.